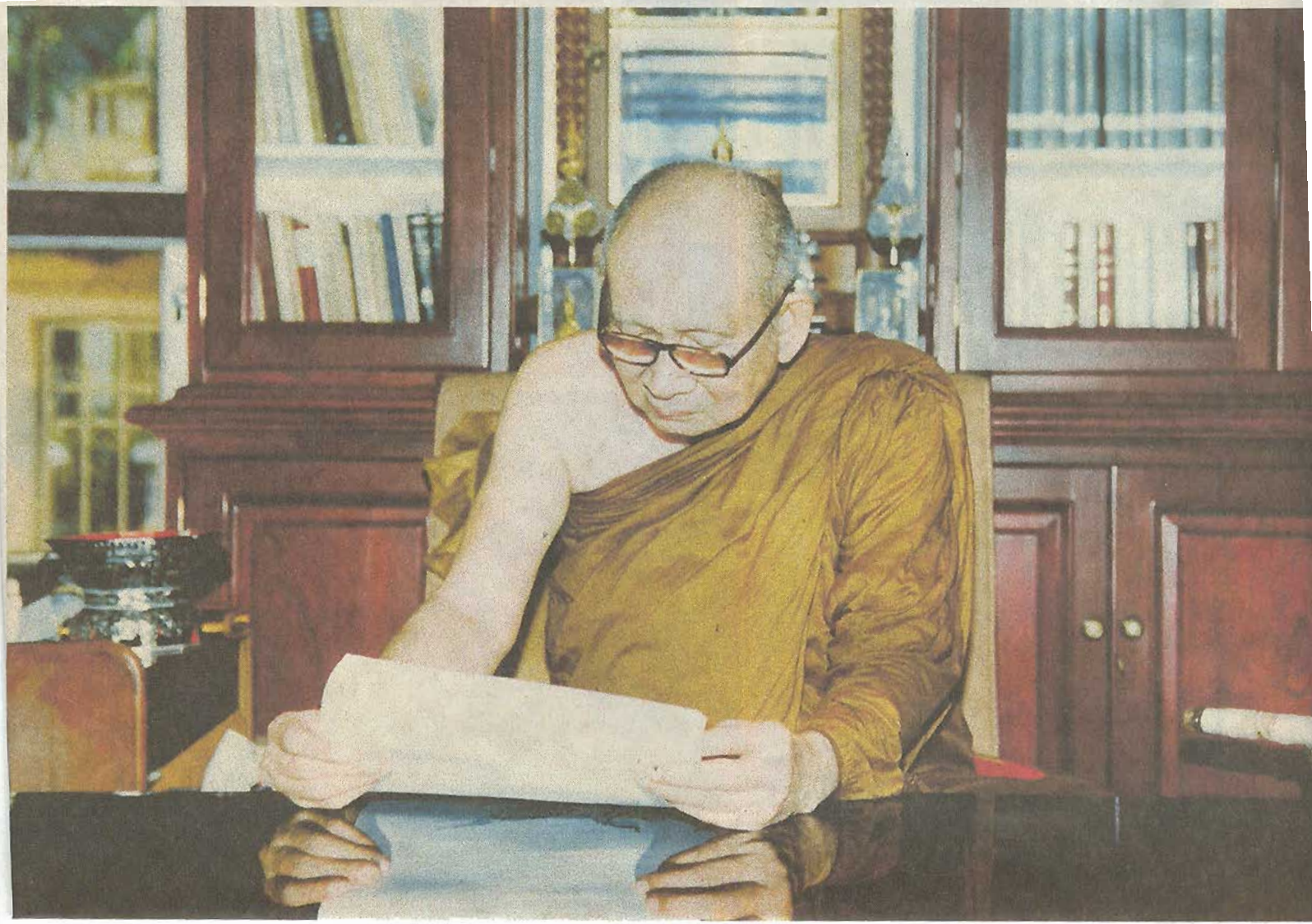

เปิด 'มรดกทางปัญญา'

พระนิพนธ์...

'สมเด็จพระสังฆราช'

รายงาน

ขาวคราวการสิ้นพระชนม์ของสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก นำความเศร้าโศก เสียใจมาสู่วงการสงฆ์และพุทธศาสนิกชนทั่วโลก นับเป็นความสูญเสียอย่างยิ่งใหญ่ของวงการศาสนาและการศึกษาสงฆ์

ตลอดการครองเพศบรรพชิต 86 พรรษา พระองค์ทรงมีพระจริยวัตรทั้งดงามและทรงมีพระคุณูปการต่อวงการศาสนาและการศึกษาสงฆ์ ถือเป็นพระมหาเถระผู้คงแก่เรียน ด้วยทรงรอบรู้แตกฉานในพระพุทธานุสาทั้งในด้านทฤษฎี (ปริยัติ) และด้านปฏิบัติ

โดยด้านปริยัตินั้น ทรงสำเร็จภูมิเปรียญธรรม 9 ประโยค ซึ่งเป็นชั้นสูงสุดทางการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ส่วนด้านปฏิบัติ นั้น ทรงเป็นพระนักปฏิบัติ หรือพระกรรมฐาน ฉะนั้น ผลงานทางพระพุทธานุสาของพระองค์จึงมีความสมบูรณ์พร้อม เพราะเป็นองค์ความรู้ที่มีความชัดเจนทั้งด้านทฤษฎี และปฏิบัติ ที่กลั่นจากความรู้ความเข้าใจที่มีทฤษฎีเป็นฐาน และมีการปฏิบัติด้วยพระองค์เอง

พระองค์ทรงเริ่มสร้างผลงานทางวิชาการมาตั้งแต่สมัยทรงเป็นพระเปรียญ โดยทรงพระนิพนธ์เรื่องทางพระพุทธานุสาลงตีพิมพ์ในนิตยสารธรรมจักษุ ซึ่งเป็นนิตยสารเผยแผ่พระพุทธานุสา ของมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ และทรงสร้างผลงานด้านนี้มาอย่างต่อเนื่อง ฉะนั้น ผลงานวิชาการด้านพระพุทธานุสาของพระองค์ จึงมีไม่น้อยกว่า 150 เรื่อง รวมถึงพระนิพนธ์ที่เป็นภาษาอังกฤษด้วย ทั้งนี้ พระนิพนธ์เรื่องสำคัญๆ มีอาทิ

1. หลักพระพุทธานุสา ทรงพระนิพนธ์

ผลงานวิชาการด้านพระพุทธศาสนาของ
พระองค์ จึงมีไม่น้อยกว่า 150 เรื่อง รวมถึง
พระนิพนธ์ที่เป็นภาษาอังกฤษด้วย ทั้งนี้
ผู้ฟ พระนิพนธ์เรื่องสำคัญๆ มีอาทิ

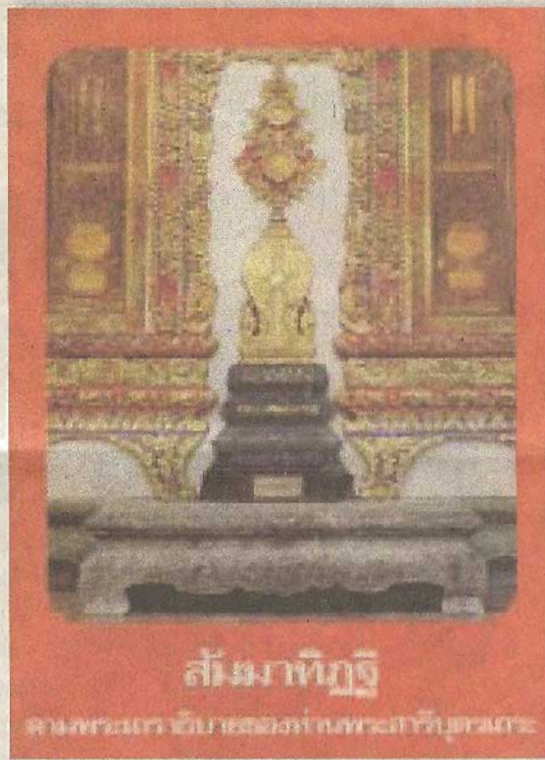
1. **หลักพระพุทธศาสนา** ทรงพระนิพนธ์
เมื่อปี พ.ศ.2502 ขณะทรงดำรงสมณศักดิ์ที่
พระธรรมวราภรณ์ ในขั้นต้น ทรงพระนิพนธ์
เป็นกณฑ์เทศน์สำหรับเทศน์สอนนักเรียน
นักศึกษา ต่อมาทรงปรับปรุงเป็นความเรียง
เพื่อสะดวกแก่การอ่าน ศึกษาของผู้สนใจ
ทั่วไป แม้เบื้องต้น จะทรงพระนิพนธ์เพื่อมุง
สอนหรืออธิบายพระพุทธศาสนาแก่นักเรียน
นักศึกษา แต่เนื้อหาเป็นเรื่องที่สามารถใช้
เป็นคู่มือศึกษาพระพุทธศาสนาสำหรับคน
ทั่วไปได้ทุกระดับ พระนิพนธ์เรื่องนี้ให้ความ
รู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาตั้งแต่ขั้นต้นจนถึง
ขั้นสูงสุด ประกอบด้วย หลักธรรมคำสอนที่
คนทั่วไปควรรู้ ซึ่งทำให้รู้จักพระพุทธศาสนา
และสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิต
ประจำวันได้ นอกจากนี้ ยังให้ความรู้เกี่ยว
กับเรื่องของศาสนาต่างๆ ไปด้วย

ลักษณะเด่นของพระนิพนธ์เรื่องนี้ คือ
ทรงใช้ภาษาง่ายๆ สละสลวย ทรงยกตัวอย่าง

พ ‘สมเ

ที่ใกล้ตัว หรือประสบการณ์ของคนทั่วไปมา
ประกอบการอธิบาย และบางเรื่องก็ทรงนำ
ทฤษฎีหรือความรู้สมัยใหม่มาเปรียบเทียบ
เพื่อให้เข้าใจง่าย

2. **45 พรรษาของพระพุทธเจ้า** ทรงเริ่ม
พระนิพนธ์เมื่อ พ.ศ.2504 ขณะทรงดำรง
สมณศักดิ์ที่ พระสาสนโสภณ มุ่งแสดง
คำสอนของพระพุทธศาสนาไปตามลำดับ
เรื่องราวที่เกิดขึ้นในพุทธประวัติ เป็นทำนอง
เล่าเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น ในพระประวัติ

ของพระพุทธเจ้าไปตามลำดับปี นับแต่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ เริ่มประกาศคำสอน ไปจนถึงการนิพพาน ซึ่งเรื่องราวในพุทธประวัติที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาโดยเฉพาะคัมภีร์พระไตรปิฎกนั้น ไม่ได้กล่าวไว้อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ต้นจนจบ และไม่ได้ลำดับกาลเวลาของเหตุการณ์ชัดเจน พระนิพนธ์เรื่องนี้ นับเป็นการเรียบเรียงพุทธประวัติแนวใหม่ที่มิซ้ำแบบใคร โดยลักษณะเด่นเป็นเรื่องที่ให้ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาอย่างกว้างขวาง ทั้งในแง่พุทธประวัติและพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา เพราะได้ทรงประมวลความรู้และเรื่องราวพระพุทธศาสนา ทั้งจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และปกรณ์วิเศษต่างๆ ตลอดจนจากคำราวอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ จึงนับเป็นการให้ความรู้เรื่องพระพุทธศาสนาหลายด้าน แต่น่าเสียดายว่าเรื่องนี้ ทรงพระนิพนธ์ไว้อย่างไม่จบสมบูรณ์

3. โสฬสปัญหา เมื่อต้นทรงพระนิพนธ์สำหรับเป็นคำสอนแก่พระใหม่ และได้ทรงบรรยายเป็นธรรมศึกษาแก่พระใหม่ (พระนวกะ) ในพรรษกาล พ.ศ.2524 ตั้งแต่ต้นจนจบบริบูรณ์ โสฬสปัญหา (ปัญหา 16 ข้อ) พร้อมทั้งคำพยากรณ์ (คำกล่าวแก่) เป็นธรรมชั้นสูงในพระพุทธศาสนา มีความละเอียด

ลึกซึ้งทั้งในด้านอรรถะ (ความหมาย) ทั้งด้านพยัญชนะ (ถ้อยคำสำนวน) ผู้ที่ใคร่รู้พระพุทธศาสนา จึงควรศึกษาและหากเกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้แล้ว ก็จะทำให้เห็นความละเอียดลึกซึ้งในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจถึงความสุขุมลุ่มลึกแห่งพระปรีชาญาณของพระพุทธเจ้า การศึกษาพระนิพนธ์เรื่องนี้ นอกจากจะช่วยให้ความเข้าใจพระพุทธศาสนาลึกซึ้งกว้างขวางแล้ว ยังช่วยเสริมศรัทธาในพระพุทธศาสนาและพระรัตนตรัยให้มั่นคงและบริสุทธิ์ขึ้นด้วย

เรื่องโสฬสปัญหา เป็นการแสดงหรืออธิบายธรรม ที่ปรากฏอยู่ในปัญหาต่างๆ ตามอรรถะและพยัญชนะแห่งบทธรรม ประกอบกับคำอธิบายในคัมภีร์อรรถกถา และความสันนิษฐานส่วนพระองค์ โดยที่พระองค์ทรงเห็นว่าธรรมบรรยาย เป็นเพียงเครื่องมือประกอบการศึกษาธรรม เพื่อผู้ศึกษาจะได้อาศัยเป็นแนวในการพิจารณาไตร่ตรองธรรม กระทั่งเกิดความเห็นแจ้งประจักษ์ธรรมนั้นๆ แก่ใจตนด้วยตนเอง เพราะผู้ศึกษาธรรม ควรพิจารณาไตร่ตรองด้วยปัญญา ไม่ควรเชื่อตามๆ กัน

4. ลักษณะพระพุทธศาสนา ทรงเตรียมพระนิพนธ์นี้ สำหรับเป็นคำสอนแก่พระใหม่

และได้ทรงบรรยายสอนพระใหม่ในพรรษกาล พ.ศ.2526 ขณะทรงดำรงสมณศักดิ์ที่ สมเด็จพระญาณสังวร พระนิพนธ์เรื่องนี้ ทรงแสดงให้เห็นถึงลักษณะของพระพุทธศาสนาในด้านต่างๆ คือ ด้านความหมาย ด้านการสอน ด้านคำสอน ด้านการปฏิบัติ และด้านเป้าหมายของการปฏิบัติของพระพุทธศาสนา เนื้อหาของพระนิพนธ์ จึงเป็นการมองหรือการศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างรอบด้าน ฉะนั้น เรื่องนี้จึงช่วยให้ผู้อ่านหรือผู้ศึกษามองเห็นภาพของพระพุทธศาสนาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น พระองค์ทรงอธิบายในพระนิพนธ์เรื่องนี้ ว่าเป็นผลจากการศึกษาปฏิบัติเพ่งพิจารณาของพระองค์เอง ฉะนั้นพระนิพนธ์เรื่องนี้ จึงเป็นสิ่งสะท้อนถึงความรู้ความเข้าใจของพระองค์ ในเรื่องพระพุทธศาสนาว่าเป็นอย่างไร ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าสนใจ

5. สัมมาทิฏฐิ ตามพระเถรอธิบายของพระสารีบุตรเถระ พระนิพนธ์เรื่องนี้ทรงเตรียมขึ้นสำหรับเป็นคำสอนของพระใหม่ และทรงบรรยายสอนพระใหม่ในพรรษกาล พ.ศ.2527 ขณะทรงดำรงสมณศักดิ์ที่ สมเด็จพระญาณสังวร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชปรารภถึงพระนิพนธ์เรื่องนี้ว่า “พระธรรมเทศนาชุดนี้ นอกจากแสดงข้อธรรมสำคัญ อันเป็นแก่นคำสอนของ

พระพุทธศาสนาแล้ว ยังแสดงให้เห็นประจักษ์
ถึงปรัชญาอันกว้างขวางล้ำลึกของพระ
สารีบุตรเถระในการอธิบายธรรมนี้อีกประการ
หนึ่ง และประการที่ 3 สมเด็จพระญาณสังวร
(สุวฑฒนมหาเถระ) ได้นำพระเถราธิบาย

แห่งพระอัครสาวกองค์นั้น มาอธิบาย
ถ่ายทอดเพิ่มเติมให้พอเหมาะพอดีแก่ความรู้
ความคิดของคนในยุคปัจจุบันให้เข้าใจได้ โดย
สะดวก และแจ่มแจ้ง” ด้วยพระราชปรารภ
ดังกล่าว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัด
พิมพ์ขึ้นสำหรับพระราชทานในงานฉลองพระ
ชนมายุ 6 รอบ ของเจ้าพระคุณสมเด็จพระ
พ.ศ.2528 เป็นครั้งแรก

ต่อมาทรงมีพระราชปรารภว่า เรื่องสัมมา
ทิฎฐิที่จัดพิมพ์ขึ้นในครั้งนั้น ยังมีข้อบกพร่อง
อยู่หลายแห่ง จึงได้ทรงพระราชอุทิศสาธุ
ตวจทานต้นฉบับใหม่ด้วยพระองค์เองตลอด
ทั้งเรื่อง แล้วพระราชทานมายังเจ้าพระคุณ
สมเด็จพระญาณสังวร เพื่อจัดพิมพ์ขึ้นใหม่อีกครั้ง จาก
พระราชปรารภดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าพระ
นิพนธ์เรื่อง “สัมมาทิฎฐิ” มีความสำคัญและมี
คุณค่าควรแก่การศึกษาเพียงไร ลักษณะเด่น
ของพระนิพนธ์นี้ คือ สมเด็จพระสังฆราชทรง
นำธรรมาธิบายของพระสารีบุตร ซึ่งล้วนเป็น
คำสอนพระพุทธศาสนาที่สำคัญมาอธิบาย
ถ่ายทอดเพิ่มเติมให้พอเหมาะพอดีแก่ความ
รู้ความคิดของคนปัจจุบันให้เข้าใจได้โดย
สะดวกและแจ่มแจ้ง

6. ทศบารมี ทศพิธราชธรรม พระองค์
ทรงเตรียมพระนิพนธ์เรื่องนี้สำหรับเป็นคำ
สอนของพระใหม่ และได้ทรงบรรยายสอน
พระใหม่ในพรรษกาล พ.ศ.2530 ขณะทรง
ดำรงสมณศักดิ์ที่ สมเด็จพระญาณสังวร
เนื้อหาของพระนิพนธ์ คือ การอธิบายความ
หมายของธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา
2 หมวด คือ คำสอนเรื่องทศบารมี และ
คำสอนเรื่องทศพิธราชธรรม โดยสมเด็จพระ
สังฆราชได้ทรงวิเคราะห์ให้เห็นว่า “ธรรม
2 หมวด” นี้ แม้จะดูว่าต่างกันแต่ความจริง
มีความเกี่ยวโยงกัน กล่าวคือ ทศบารมีนั้น
เป็นหลักปฏิบัติเพื่อผลสูงสุดในทางพุทธจักร
คือ การบรรลุพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ
เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงสร้างสันติสุข
ให้แก่มวลมนุษยชาติ ส่วนทศพิธราชธรรมนั้น
เป็นหลักปฏิบัติเพื่อผลสูงสุดในทางอาณาจักร

FORTY-FIVE YEARS OF THE BUDDHA

(BOOK ONE)

THE SONGKET PHRA HIRANMANIYAKA

คือ การบรรลุถึงความเป็นพระธรรม
จักรพรรดิ หรือพระจักรพรรดิผู้ทรงธรรม
ซึ่งจะเป็นผู้สร้างสันติสุขให้แก่มวลพลกนิกร
ของพระองค์ทั่วราชอาณาจักร

กล่าวสั้นๆ คือ ทศบารมีนั้น เป็นหลัก
ธรรมเพื่อความเป็นประมุขหรือผู้นำทาง
พุทธจักร ส่วนทศพิธราชธรรมนั้น เป็นหลัก
ธรรมเพื่อความเป็นประมุขหรือผู้นำทาง
อาณาจักร นอกจากนี้สมเด็จพระสังฆราช
ยังทรงแสดงให้เห็นว่า “ธรรมทั้ง 2 หมวด”
นี้ มีเนื้อหาคล้ายคลึงกัน แต่ที่แตกต่างกัน
ไปบ้างก็เพราะมุ่งผลหรือมีเป้าหมายต่างกัน
ทศบารมี มุ่งผลในทางธรรมหรือความพ้น
โลก ส่วนทศพิธราชธรรม มุ่งผลในทางโลก
หรือการอยู่ในโลกอย่างมีความสุข ฉะนั้น
ธรรมทั้ง 2 หมวดนี้ จึงเป็นบารมีธรรม
ด้วยกัน ลักษณะเด่นของพระนิพนธ์เรื่องนี้
คือ เป็นการวิเคราะห์ตีความธรรมสำคัญทาง
พระพุทธศาสนาในเชิงประยุกต์และในเชิง
เปรียบเทียบ ซึ่งทำให้ได้ความรู้ความเข้าใจใน
คำสอนของพระพุทธศาสนาในแง่มุมที่แตก
ต่างออกไปและกว้างขวางยิ่งขึ้น

นับเป็นมรดกทางปัญญาที่มีคุณค่า
มหาศาลสำหรับผู้ที่ครองเพศบรรพชิตและ
ฆราวาส ได้ใช้ในการศึกษาเล่าเรียนและ
เกิดปัญญาในการดำเนินชีวิต...